

Справа „Венрайт проти Сполученого Королівства” („Wainwright v. the United Kingdom”)

У рішенні, ухваленому 26 вересня 2006 року у справі *“Венрайт проти Сполученого Королівства”*, Суд постановив, що:

- було порушено ст. 3 Конвенції щодо заборони нелюдського і такого, що принижує гідність, поводження;
- було порушено ст. 8 Конвенції щодо права на повагу приватного та сімейного життя;
- було порушено ст. 13 Конвенції щодо права на ефективний засіб правового захисту.

Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд призначив сплатити обом заявникам 6000 євро як компенсацію моральної шкоди і 17500 євро на відшкодування судових витрат.

Обставини справи

Заявники п. Мері Венрайт, 1953 р.н., та її син Алан Венрайт, 1975 р.н., є громадянами Сполученого Королівства, мешкають у м. Лідзі (Сполучене Королівство). Алан Венрайт страждає на церебральний параліч, який помітно стримує його соціальний та інтелектуальний розвиток.

У серпні 1996 року за підозрою у вчиненні вбивства було заарештовано другого сина п. Венрайт – Патріка О’Ніла (він є зведеним братом Алана). Його негайно помістили до ізолятора для затриманих. Патріка О’Ніла також підозрювали у перепродажі наркотиків. Відтак начальник ізолятора наказав проводити освідкування усіх, хто бажатиме відвідати п. О’Ніла.

У січні 1997 року заявниця із сином Аланом прийшли відвідати Патріка. Вони нічого не знали про згаданий наказ. Після того, як заявники перейшли через загальні процедури безпеки, їх повідомили, що вони повинні пройти через освідкування. Заявникам пояснили, що є підстави вважати, що вони можуть переховувати наркотики. Їм також сказали, що у разі відмови від процедури, їм не дозволять побачити О’Ніла. Почувши це, Алан дуже розхвилювався. П. Венрайт намагалася заспокоїти сина. Зрештою заявники вирішили – таки залишитись і домогтись побачення з Патріком.

Пані Венрайт попросили пройти до невеличкої кімнати разом із двома жінками-поліцейськими. На вікнах кімнати висіли жалюзі, які не були прикриті. Як тільки заявницю почали обшукувати, вона негайно повідомила, що її син Алан не зможе

підписати жодні папери про згоду на свій обшук. Вона додала, що він має проблеми із розумінням, і тому вкрай важливо, аби йому належно пояснили, що саме відбувається. Однак поки заявниця розповідала про сина, її обшук не припиняли. Тому, вже будучи цілком роздягненою, вона розплакалася. Якийсь час по тому заявниці дозволили одягти спідню сорочку та накинути светр. Далі її попросили зігнутися. Тоді жінки-поліцейські оглянули у заявниці статеві органи та задній прохід. Заявницю попросили знову підняти догори спідню сорочку. П. Венрайт із збентеженням намагалася дізнатися, навіщо це робити, адже верхню частину тіла вже освідували. Однак службовці не звернули жодної уваги на питання заявниці, продовжуючи свою справу. Після завершення огляду заявниця уся тремтіла. Було очевидно, що вона відчувала стрес. Заявниця непокоїлася, що будь-хто з вулиці міг зазирнути у вікно і побачити її роздягненою. З іншого боку, п. Венрайт побоювалася, що їй не дозволять побачитися з сином, якщо вона почне протестувати. Також заявниця хвилювалася про те, що відбувалося у цей час з Аланом. Хоча жінки-поліцейські, котрі проводили огляд, і не торкалися заявниці, вона була наляканою їхніми діями й почувалася зобов'язаною коритися будь-яким їхнім вказівкам. Після того, як п. Венрайт повідомили, що огляд завершено і можна вдягатися, їй дали підписати бланк зі згодою на проведення її освідкування. До цього бланку був приєднаний інший, у якому містився короткий опис процедури освідкування. Не прочитавши, заявниця підписала подані документи.

Алана до окремої кімнати провели два чоловіки-поліцейських. Зайшовши до кімнати, один з них відразу одягнув резинові рукавички. Це злякало Алана. Він подумав, що будуть проводити огляд у прямій кишці. Хлопцю сказали зняти одяг з верхньої частини тіла. Під час освідкування поліцейські пальцями торкалися тіла, зокрема тицяли під пахвами. Далі Алану запропонували оголоти нижню частину тіла. Він плакав й увесь тремтів. Хлопець неохоче спустив свої спортивні шорти-труси. Йому сказали широко розвести ноги. Аби це зробити, Алану доводилось (через фізичну неспроможність) спиратись однією рукою до стіни. Один з поліцейських оглянув довкола оголене тіло, підняв статевий орган та вивернув крайню плоть.

Тоді Алану дали підписати бланк-згоду на проведення освідкування. Він пояснив, що не може його прочитати, і хотів би, щоб це зробила його мама. Поліцейські зігнорували його прохання і сказали, що йому не дозволять побачитися з братом, якщо він не підпише документ. Тоді Алан підписав.

Під час візиту п. Вантрайт вийшла до туалету, де плакала і чотири рази блювала. Алан був глибоко засмучений, тремтів та нервував. Заявники не використали увесь час, наданий їм для побачення. Вони пішли раніше.

Через те, що сталося, п. Вантрайт не відвідувала О'Ніла упродовж наступних чотирьох місяців. У жовтні 1998 року вона звернулася до психіатра. Лікар встановив, що глибоке нервово напруження, яке заявниця пережила у в'язниці, погіршило її депресію.

У жовтні 1998 року та квітні 2000 року той самий лікар провів огляд Алана. Він дійшов висновку, що хлопець потерпає від пост-травматичного психічного розладу та від гострої депресивної хвороби. У довідці лікаря зазначалося, що вірогідною причиною нездужання було саме освідування заявника.

Зрештою заявники звернулися з позовом проти відповідного департаменту. Суд не знайшов підстав для висновку про те, що було вчинено посягання на особу заявників за відповідних обставин. Він не визнав жодного порушення прав п. Венрайт, однак встановив, що стосовно її сина Алана мала місце образа дією. Алану була призначена відповідна сума компенсації.

Зміст рішення Суду

Заявники, зазначаючи про порушення ст. 3, ст. 8 та ст. 13 Конвенції, скаржилися на факт піддання їх освідуванню.

Суд визнав, що обшук відвідувачів слід вважати легітимним заходом, передусім зважаючи на місцеві проблеми з доступом в'язнів до наркотиків та, зокрема, на підозри у тому, що п. О'Ніл продовжує їх вживати. Втім Суд вказав на агресивний та потенційно стресовий характер відповідного заходу. І тому наголосив на тому, що застосування зазначеної процедури до осіб, які не є ані в'язнями, ані підозрюваними у вчиненні злочину, повинно супроводжуватися винятково суворим дотриманням усіх процедурних гарантій та цілковитим забезпеченням поваги до людської гідності.

Суд зауважив, що навіть національні суди дійшли висновку про “неохайність” дій поліцейських, котрі провадили освідування, а також про недотримання ними відповідних правил. Суд звернув увагу, зокрема, на те, що заявникам не було надано для попереднього ознайомлення копії документу, в якому містився опис процедури обшуку. Відтак, це позбавило заявників можливості заздалегідь знати, що з ними відбуватиметься. Також це перешкодило заявникам надати “поінформовану згоду” на застосування до них процедури освідування. Суд наголосив на недотриманні правила

про те, що упродовж обшуку особа повинна бути напіводягнутою. Порушенням процедури було також і те, що п. Вантрайт можна було бачити з вікна. Стосовно цієї обставини Уряд зауважив, що заявниця мала би сама попросити опустити жалюзі. Натомість Суд вказав, що дотримання всіх правил є прямим обов'язком державного органу, а не особи, котра піддається процедурі.

Суд зауважив, що хоча поліцейські, котрі проводили обшук та освідкування, і не були достатньо дбайливими із заявниками, однак словесно вони їх не образили. Суд зрештою дійшов висновку про те, що спосіб поводження із заявниками не сягнув того рівня брутальності, який заборонений ст. 3 Конвенції (хоча й викликав у заявників стрес та напруження). На думку Суду, до цього випадку була би радше застосовною ст. 8 Конвенції.

Суд прийняв аргумент Уряду про те, що обшук відповідав цілі протидії обігу наркотиків у в'язниці. З іншого боку, Суд не міг погодитися з тим, що зазначений захід, зважаючи на спосіб його проведення, був пропорційним до вказаної цілі. Суд відзначив, що існували спеціальні правила проведення обшуку відвідувачів у в'язниці. Адже, в основному, ці люди були далекими від вчинення будь-яких правопорушень. Відтак для захисту людської гідності цих осіб було вкрай важливим гарантувати їм якнайповніше дотримання всіх процесуальних гарантій під час обшуку та освідкування. Суд встановив, що у даному випадку цього не було забезпечено. Отож, він дійшов висновку про те, що обшук та освідкування заявників, зважаючи на спосіб проведення цих заходів, не можна вважати "необхідним у демократичному суспільстві". Тому Суд постановив, що мало місце порушення ст. 8 Конвенції.

Далі Суд розглянув скаргу заявників щодо порушення ст. 13 Конвенції. Суд відзначив, що загалом спроби п. Венрайта та її сина отримати компенсацію шкоди, заподіяної їм неналежним проведенням обшуку та освідкування, виявилися безрезультатними. Єдине, чого їм вдалося домогтися, – це визнання відповідальності працівників поліції за образу дією щодо Алана та отримання відповідної компенсації. Суд зауважив, що стосовно всіх інших недоліків проведення освідкування Палата Лордів дійшла висновку про те, що відповідні недбалі дії працівників поліції не є підставою цивільної відповідальності, зокрема не охоплюються поняттям втручання у право на приватність. З огляду на ці обставини, Суд встановив, що заявникам не було забезпечено доступних засобів для отримання компенсації шкоди, заподіяної порушенням їх прав, передбачених ст. 8 Конвенції. Відтак Суд визнав порушення ст. 13 Конвенції.

